
 PRIKAZ

BRANKO VULETIĆ: FONETIKA PJESME. ZAGREB: FF PRESS, 2005.

Ivan Ivas

Filozofski fakultet, Zagreb
Hrvatska

Od autora koji je dosad objavio i knjige s naslovima *Fonetika književnosti* (1976), *Gramatika govora* (1980) i *Sintaksa krika* (1986) kao logičan nastavak toga niza dočekali smo i knjigu *Fonetika pjesme*.

Fonostilografijom pjesničkoga govora uodnošavaju se teorija govora i jezika te pjesnički govor/jezik. Teorijski utemeljenim pristupom autor otkriva bit pjesničkoga govora, što je važno za potpun doživljaj pjesničkog djela, za pripremu izvedbe djela drugima (glasno interpretativno čitanje ili recitiranje), ali i za uvid u pjesničku radionicu.

Knjiga sadrži ova poglavlja: Glasovi i govor pjesme (Glasovna i govorna metafora), Fonetska tumačenja pjesme (Dobriša Cesarić: *Željeznicom*, *Soneti* A. G. Matoša, Miroslav Krleža: *Na Trgu svetoga Marka*); Mogućnosti eksperimentalne stilstike na primjeru poczije Silvija Strahimira Kranjčevića; Poczija u vremenu; Slikovitost pjesme; *Gavran* Edgara Allana Poea u hrvatskom i francuskom prijevodu te Prostor pjesme i prostor pjesništva (Oblikovanje prostora u pjesmi *Tifusari* i u pjesništvu Jure Kaštelana).

Autor nasljeduje najbolje od mnogih autoriteta u području znanosti o jeziku i govoru te s područja tumačenja jezično umjetničkih djela (Bally, Jakobson, Benveniste, Lotman, Guberina...), ali ta postignuća sintetizira i uspješno spaja ono što mnogi smatraju nespojivim: znanost i umjetnost. Uspio je ostvariti znanstveni pristup umjetnini tako da se ne izgubi umjetnički doživljaj. Štoviše, autorovim pristupom čitatelj se uvodi u bit jezične umjetnine, dojmovi se obogaćuju uvidima u strukturu pjesničkog teksta i postaju jasniji. Umjetnički se postupak demistificira, ali time ujedno dobiva na važnosti i dojmljivosti.

U knjizi nalazimo i cjelovite analize jedne pjesme (Cesarićeva *Željeznicom*, Krležina *Na Trgu svetoga Marka*, Kaštelanova *Tifusari*, Kranjčevićeva *Eli! Eli! Lama azavtani?!*, Matoševi *Soneti*) i analizu pjesničkog opusa (Kaštelanova) i predstavljanje obilježja stilske formacije (konkretno pjesništvo) i analizu pjesme kao ilustraciju teorijskih postavki i analitičke metode (Kranjčevićeva *Eli! Eli! Lama azavtani?!*) i razradu problema prevođenja poezije (na usporedbi dvaju prijevoda, francuskog i hrvatskog, Pocove pjesme *Gavran*). Većinom u prvom planu nije sama umjetnina ili njezino tumačenje, nego teorija govora i primjena te teorije u metodički razrađenoj analizi pjesničkoga govora.

Najčešće je cilj da se otkriju i pokažu posebna obilježja pjesničkoga govora u odnosu prema drugim vrstama govora.

Autorova zapažanja o pjesmi ne temelje se na simbolističkoj i/ili semiotičkoj teoriji pjesme, koju zanimaju stilski postupci koji se u klasičnoj retoričkoj klasifikaciji figura svrstavaju u trope – metafore, metonimije i simboli. Metafore koje autor obrađuje nisu tropi u uobičajenom klasično-retoričkom smislu; to su *glasovne metafore* i *govorne metafore*. Također, onomatopeje ne smatra važnim pjesničkim postupkom, jer bit pjesme nije u pokazivanju vanjskog svijeta, nego onoga svijeta koji gradi sama. Zato su u središtu pozornosti unutartekstualne veze koje pjesnik uspostavlja izborom riječi prema njihovu glasovnom sastavu, uodnošavanjem rečenične sintakse s versifikacijom i prozodijskom organizacijom. Autor ističe da je bit pjesničkog teksta u njegovoj kompoziciji i eksplicitno kao svoju teorijsku osnovu određuje sintaktičku teoriju pjesme, uključujući i dio semantičke teorije pjesme – onaj koji u prvi plan ističe osjećajnost (afektivna teorija pjesme). Sintaktička i afektivna teorija pjesme afirmiraju pjesmu kao globalan i simultan znak, u kojem je primarna materijalnost označitelja i, naročito, govorno ostvarenje (otuda i naslov *Fonetika pjesme*). Time potvrđuje i svoju teoriju govora, za koju je preuzeo i naziv Petra Guberine (a koja se temelji na afektivnoj stilistici Charlesa Ballyja) – lingvistika govora.

Ako se pristupi pjesmi mogu razvrstati prema tome jesu li pretežno kritičko-povijesni (i jesu li analitičari-tumači potaknuti sadržajem pjesme te ga nastoje što je moguće više eksplicirati) ili su pretežno teorijsko-metodološki, autorov pristup nije teško svrstati u teorijske pristupe. Jer čak i kada obrađuje jedan pjesnički tekst (Cesarićeva *Željeznicom*, Kranjčevićeva *Eli! Eli! Lama azavtani?!*, Krležina *Na Trgu svetoga Marka*, Kaštelanova *Tifusari*) interpretacijom potvrđuje svoje teorijsko polazište, a analitičkim postupkom potvrđuje svoje opredjeljenje za znanstveni pristup.

Nije važna prosudba vrijednosti pjesme, kao što je to u književnoj kritici. Implicitno ona ipak postoji: analizirane pjesme potvrđuju autorovo mišljenje o biti pjesničkog teksta te se ujedno može smatrati da ih autor smatra iznimno vrijednim primjercima pjesničkoga govora. Taj implicitan vrijednosni aspekt mogao bi se možda eksplicirati ovako: vrijedno je ono pjesničko djelo kojemu je umjetnička poruka ukodirana bitnim pjesničkim postupcima. Eksplicitno Vuletić vrednuje konkretno pjesništvo – kao preočito opredmećivanje jezičnog znaka. Vrednija mu je poezija koja tradicionalnim postupcima postiže učinke konkretnog pjesništva (Prevert, Cesarić, Kaštelan). U njoj je linearnost prividna (samo prikriva stvarnu konkretnost) i prisutna je u mjeri u kojoj je potrebna da očuva govornost (izgovorljivost) pjesme.

Vuletićev je pristup suprotan ozloglašenom (uglavnom, nažalost, još uvijek školskom) pristupu pjesmi tako da se, bez uodnošavanja, posebno otkriva sadržaj, a posebno forma pjesme. Moć je njegova pristupa u tome što otkrivanjem sadržaja preko forme uvodi u bit pjesničkoga govora.

Jasno je da analitičari/interpretatori pjesama ne mogu jednako posvetiti pozornost svim pjesničkim stilovima, a niti mogu jednu pjesmu interpretirati u potpunosti. Važno je da se pjesmi pristupi u smjeru njezine biti. Pjesma je autoreferencijalan znak, pa sama pokazuje način recepcije, analitički pristup i interpretaciju. Zato je opravdan pristup u kojem je izbor pjesama određen metodom analize, a ta je metoda određena teorijskim polazištem, pa se teorijskim stavom potvrđuje izbor pjesama i analitički postupak, a zauzvrat izbor pjesama i analitički postupci potvrđuju teorijski stav.

U pristupu koji predstavlja (i zastupa) Vuletić, isključiv predmet zanimanja jest sama pjesma. Donckle za taj pristup vrijedi Frangešov iskaz: «Sve što se o tekstu može reći nosi tekst sam (...)» (I. Frangeš, *Izabrana djela*, Zagreb: NZMH, 1974: 90-100). Samo donckle zato što tekst nije sve što zanima Vuletića. Tekst (uglavnom ono što se može napisati), a naročito njegova grafička organizacija, relevantni su kao znakovi govornog oblikovanja pjesme, a govorni oblik nije samo pokazatelj ukupnog smisla pjesme, nego i njezina konteksta.

U središtu je pozornosti onaj sloj sadržaja pjesme koji je ukodiran oblikovanjem njezina materijala, a time i načini oblikovanja jezičnog i govornog (fonetskog) materijala pjesničkim postupcima (postupci unutartekstualnog motiviranja), čime se stvara slojevitost (prostornost) pjesničkog znaka, točnije, čime pjesma stvara nov prostor-vrijeme. Autor istražuje, pronalazi i pokazuje sve što bi se moglo zvati *differentia specifica* poezije u odnosu prema prozi, a i drugim, neknjiževnim načinima govorenja. U postupcima je to povratnost (što odgovara i izrazu *versus*), odnosno ponavljanje, a rezultat (i cilj) toga jest zatvaranje strukture pjesme i stvaranje posebnog (mogućeg) svijeta, ili, prema Lotmanu, model koji nije odraz ni imitacija vanjskog ili stvarnog svijeta, nego nov, jedan od mogućih svjetova. Autorovim terminima – postupcima unutartekstualnog motiviranja od linearnog (jednodimenzionalnog) *jezičnog znaka* i slojevitog *govornog znaka* nastaje najslojevitiji mogući – *pjesnički znak*. Važna su obilježja pjesničkog znaka globalnost, simultanost i prostornost, što znači da je pjesma više slika nego tekst. Iz toga proizlazi i analitički postupak: pjesma se ne analizira redak po redak (što je uobičajeno u školskoj interpretaciji), nego se upravo traže postupci koji povezuju različite, pa i udaljene dijelove pjesme.

Budući da je autorova analiza usmjerena na materijalnost pjesme (njezinu govornu organizaciju), prirodno je pretpostaviti da je autoru važna i govorna interpretacija pjesničkog teksta (recitacija). No, to autor ne spominje. Nigdje nema ni najmanje upute za način interpretativnog čitanja ili recitiranja. No, podrazumijeva se da glasnoj izvedbi za druge mora prethoditi ovakav tip analize, jer ako je izvedba pokazatelj (ne)razumijevanja pjesme, pretpostavka dobre interpretacije (izvedbe) jest detaljan uvid u strukturu pjesme, to jest, u postupke koji ju čine jedinstvenim umjetničkim predmetom.

Knjiga ima dobru kombinaciju obilježja znanstvene monografije i visokoškolskog udžbenika. Kao znanstvena monografija namijenjena je stručnjacima (znanstvenicima) jer se njome autor uključuje u teorijsku raspravu o

biti govora i jezika uopće, a naročito o umjetničkom govoru, te u raspravu o problemima tumačenja umjetničkog djela i prevođenja poezije. Umjetnini autor pristupa znanstveno: teorijski utemeljeno i metodički, znanstveno ovjerenim pojmovnim aparatom i tehničkim terminima. Zaključuje isključivo na temelju onoga što u pjesmi postoji, često to potkrjepljujući brojeanim pokazateljima. Korisna će biti također nastavnicima književnosti i studentima. Autor piše u skladu sa svojim znanstvenim pristupom: metodički, sažeto i jasno, bez želje da interpretacijom pjesme proizvede još jedan poetski tekst. Iznimno je vrijedan prilog knjizi *Rječnik pojmova*, koji na 94 stranice (od ukupnih 280 stranica knjige) objašnjava oko 170 stručnih termina. Stručni termini objašnjeni su jasnim definicijama, uključivanjem u teorijski kontekst i uvijek s obiljem ilustrativnih primjera, pri čemu autor vodi računa o tome da nove teorijske i znanstvene spoznaje budu pristupačne svima koji se žele baviti književnošću. To je najbolji mogući način da se studente uvede u teoriju, znanstveni rad i analizu/interpretaciju pjesničkih tekstova. To je također jedini način da se iz osnovnoškolske i srednjoškolske nastave književnosti potisne još uvijek prevladavajući neplodni i učenicima odbojan način analize poezije, tako da se odvojeno opisuje forma i prepričava sadržaj ili izražavaju dojmovi, bez svijesti o tome što ih je moglo izazvati.

Očekujemo od autora nove sinteze plodnog bavljenja stilistikom govora i želimo mu da se niz njegovih knjiga nastavi.